

DE K VAN SKYLLA - DEEL 2 THOSE WORDS OF ART

DE K VAN SKYLLA

Een platonische fantasie in drie delen

Deel 1. *Étant donnés* – drie verhalen, drie versies

Deel 2. *Those words of art* – de fabel

Deel 3. *Ipsa canas, zing zelf* – het werk als vertelling

Supplement – *Door 100 holen zingend*

Nol de Koning
DE K VAN SKYLLA
een platonische fantasie

2

Those words of art

De fabel

ANTRUM BOEK - AMSTERDAM

© Nol de Koning 2017/19
omslagontwerp en vormgeving
binnenwerk: Nol de Koning
foto auteur: Grada van Velzen
print- en bindwerk en distributie:
zelfpublicatieplatform Brave New Books
ISBN 978 94 021 9871 3

VOORAF

'Palinurus, de bekwame stuurman van het schip van Aeneas, viel in zijn slaap in zee, was drie dagen ten prooi aan de stormen en de golven van de zee en kwam tenslotte veilig op het strand bij Velia, waar de wrede bewoners van die plaats hem vermoordden om zijn kleren; zijn lichaam lieten ze onbegraven op het strand liggen.' Aldus een parafrase van de korte samenvatting van het Palinurusverhaal van John Lemprière in zijn *Classical Dictionary Of Proper Names Mentioned In Ancient Authors* uit 1788.

De Britse schrijver en criticus Cyril Connolly heeft voor zijn boek *The Unquiet Grave*, dat in 1944 onder het pseudoniem Palinurus is verschenen, de toedracht van de dood van de stuurman opnieuw onderzocht en een verslag daarvan als epiloog in zijn boek opgenomen. Zijn uitgangspunt was dat het Palinurusverhaal uit de *Aeneis*, Vergilius' heldendicht, 'vol moeilijkheden zit'. Connolly: 'Om U, Palinurus, te zoeken, droevige dromen brengend ofschoon u onschuldig waart. Maar was Palinurus onschuldig? Was zijn verdwijning wel zo toevallig als Aeneas veronderstelde?'

Deze vraag is vanaf 1989 voor de schrijver van *De K van Skylla* een blijvende bron van inspiratie geweest. In dit werk, dat op een herbestudering van het Palinurusverhaal uit 1998 is gebaseerd, probeert hij opnieuw, maar nu in de vorm van een *platonische fantasie*, een antwoord op Connolly's vraag te geven.

De fantasie bestaat uit drie delen. Het eerste deel *Étant donnés* beschrijft de drie versies van het Palinurusverhaal die de studie als fantasie heeft opgeleverd. Het tweede deel *Those words of art* - dat de lezer hierbij in handen heeft - is een voortzetting en bewerking van het verslag van de herbestudering uit 1998. Deze twee delen komen samen in het derde deel *Ipsa canas - zing zelf*, dat als een programmaboek kan worden gezien voor wat de auteur een 'leesopera' heeft genoemd. Verder is er een supplement, *Door 100 holen zingend*, met gegevens voor een multi-disciplinaire uitwerking van de resultaten die de platonische fantasie in artistiek en intellectueel opzicht heeft opgeleverd.

INHOUD

Those words of art 9

Wie was Hekate 11

HEKATE TRIVIA

15

Eerste wacht - *Nox Umida* 17

Hondewacht - *Te, Palinure, petens* 33

Dagwacht - *In unda* 57

Voormiddagwacht - *Thanatos* 83

TRIVIA SELENE

93

Slaap - Selene 95

Offer - Misenus 97

In litore - Cumae 99

Olentis averni - Afgrond 103

HEKALENE

107

Aanvallige muzen - Hesiodos 109

APPENDIX

117

Over het ontstaan van de fabel 119

Over het project (*LHOOQ*) 124

Noten 129

Geraadpleegde literatuur en verantwoording 135

Lijst van personen, goden en personificaties 138

Hekate, die Zeus, zoon van Kronos, boven alle anderen eerde door haar prachtige geschenken te geven, waardoor haar de aarde en de onvruchtbare zee ten deel vallen. Ook heeft zij haar deel in het aanzien van de sterrenhemel en wordt zij het meest onder de onsterfelijke goden vereerd.

Hesiodos, Theogonie (411 vv)

En Nacht baarde hatelijke Doem en zwarte Bestemming en Dood; zij baarde slaap en de stamgroep van Dromen (...) de duistere godin Nacht, zonder met iemand geslapen te hebben. - Ook baarde zij Hekate.

Hesiodos, Theogonie (211 vv)

Kerényi (n.58): Sc.A.Rh. (3.467)

Those words of art

'THIS IS NO TIME FOR PORING OVER THOSE WORKS OF ART' zijn de eerste woorden die we in de *Aeneis*-vertaling van C. Day Lewis van de Sibille Deiphobe vernemen. Woorden die ik jaren terug al eens als motto voor een werk heb gebruikt. Toch ben ik, omdat ik in de ban daarvan was geraakt, op 'zulke' werken en 'words of art', mythologische motieven vaak, blijven broeden, - en bleef ik turen.

Roberto Calasso, Italiaanse schrijver en uitgever, heeft gezegd: *'De mythe is een verhaal. De enige manier om dieper door te dringen in de wereld van de mythe is de verhalen van begin tot eind opnieuw te vertellen.'* En: *'Zodra we de mythe aanraken waaiert die in alle richtingen uit. De variant is hier de grondvorm. Iedere handeling voltrekt zich op die manier, of toch op een andere, of toch weer op een andere. En in al die uiteenlopende verhalen weerspiegelen zich de andere.'*¹ Vandaar dat ik mij van mijn eigen parafrase van de vermaning van de Sibille weinig aangetrokken heb en - ook al is het er misschien de tijd niet naar² - mythologische thema's die ik eerder heb gebruikt, opnieuw ter hand genomen heb en ze vanuit een bredere invalshoek voor een nieuwe fabel rond de stuurman Palinurus uit Vergilius' *Aeneis* heb bewerkt.

Deze fabel gaat van een veronderstelde verbondenheid van Palinurus' droom met diverse aspecten van de drievoudige mythologische figuur Hekate uit, en is in drie delen met als tussentitels *Hekate-Trivia*, *Trivia-Selene* en *Hekalene*, verder uitgewerkt. C. Kerényi in *The Gods of the Greeks* (Londen 1951/88; p.35-37): *'Hekate was deelhester van de hemel, de aarde en de zee, maar ze werd nooit een Olympische godin. Zij was zo nauw met het leven van onze vrouwen verbonden, en daardoor met het mensdom in het algemeen, dat ze van kleiner statuur leek dan de vrouwen en*

*dochter van Zeus. Van de andere kant was haar domein - in het bijzonder de zee, waar zij in oertijden haar liefdesaffaires had - zo groot dat de Olympiërs die niet onder controle konden houden. Als ze niet onderweg was, verbleef zij in haar grot.’ Van de andere kant werd er ook gezegd dat Hekate gebiedster van de Onderwereld was en iedere nacht een zwerm geesten rondleidde, begeleid door het gelaaf van honden.’ Zij werd elders verondersteld een van de Dochters van Nacht te zijn.’ Ze werd zelfs Teef en Wolvin genoemd.’³ Ik heb geprobeerd de grote variatie aan verschijningsvormen van deze intrigerende godin in de fabel die ik destijds *Hekate - Trivia, Selene, Hekalene* heb genoemd⁴ en die nu dus aan *De K van Skylla* ten grondslag ligt, te verwerken.*

De fabel begint met een korte paragraaf, getiteld *Wie was Hekate?* Deze paragraaf is een algemeen én persoonlijk schematisch overzicht om de uiteenlopende hoedanigheden en verschijningsvormen in kaart te brengen die ik in mijn studie van Hekate ben tegengekomen, of die ik in haar projecteer.

WIE WAS HEKATE

Hekate is een maangodin en tegelijk godin van de aarde uit de klassieke mythologie. Zij verkeert in gezelschap van Persephone en Artemis, met welke laatste ze dikwijls gelijkgesteld wordt. Ze wordt veelvuldig vereerd op splitsingen van wegen in de gedaante van een vrouw met drie lichamen.

uit E.M. Moormann & W. Uitterhoeve - Van Achilles tot Zeus

Eerst, puntsgewijs, een kort overzicht van beschrijvingen van uiterlijk en hoedanigheden van Hekate aan de hand van een aantal mythologieboeken en boeken met mythologische verhalen.

Griekse godin met verschillende aspecten. Werd door de Romeinen *Trivia* genoemd. Huiveringwekkende maar ook helpende godin van grote populariteit. Zowel dochter van de oergodin Nacht als afstammeling van de Titanen.

Behield na de degradatie van de Titanen door Zeus haar vooraanstaande plaats. Door Hesiodos - en volgens hem ook door Zeus - vereerd boven alle andere goden.

Verbonden met de maan; herverschijsing van de maangodin Phoibe (Selene).

Vanwege haar trouw aan Zeus macht in de (sterren)hemel, op aarde en in zee. Tevens - en als zodanig het meest bekend - godin van de onderwereld.

Aanvankelijk vooral weldoenster en beschermgodin voor een ieder die haar vereerde (boeren, soldaten, vissers, vrouwen tijdens hun kraambed enz.). Later meer nadruk op haar hoedanigheid van nachtgodin, op haar donkere en ook destructieve kanten.

Angstaanjagende godin van de onderwereld (*Trivia*), die zich 's nachts met brandende fakkels, vergezeld van geesten en jankend-blaffende honden op kruisingen van wegen vertoonde.

Beschermgodin, ook wel moeder, van gifmengsters en tovenaressen (die nu vrouwen in het kraambed soms ook tegenwerkte).

Liefdesaffaires met goden van de zee en daardoor moeder van of verbonden met verschillende zeemonsters.

Vereerd op splitsingen van wegen, vooral driesprongen. Men offerde haar honden, zwarte lammeren en honing.

Veelal voorgesteld en vereerd in de gedaante van een vrouw met drie lichamen: de *Hekate Triformis*. Oorspronkelijk, dat wil zeggen in de Grieks-archaische tijd, afgebeeld als één vrouw met fakkels in beide handen, maar later als figuur bestaande uit drie vrouwenlichamen met de ruggen tegen elkaar en met fakkels in de voorwaarts gestrekte handen, of als vrouw met één onderlichaam, drie rompen, drie hoofden en drie paar armen.

Haar drievormigheid en haar drievoudige godheid - hemelgodin, aarde/vruchtbaarheidsgodin en godin van de onderwereld - stonden in verband met drie fasen van de maan: de *Hekate Trioditis*. Vereenzelviging van Hekate met de Maangodin en andere maangodinnen.

Belangrijkste associaties en personificaties als titan: Selene-Phoibe(Phoebe) en Artemis, alsook Demeter, Persephone, Neaira, Perse/Perseis, Eileithyia/Prothyraia, Iphigeneia, Kirke, Krataeis en Apollo.

Als dochter van Nacht geassocieerd (door mij) aan Moros, Hypnos en Thanatos, en aan Nemesis, de Moiren en de Hesperiden. In deze hoedanigheid ook een verbondenheid met bepaalde aspecten van Aphrodite en met de Erinyen/Eumeniden en de Chariten.

Door deze verschillende aspecten op een bepaalde manier te rangschikken kan om te beginnen op basis van deze gegevens uit diverse bronnen een aantal drievoudige naamsindelingen worden gemaakt om de drievormigheid van het onderwerp van de fabel *Hekate - Trivia, Selene, Hekalene* en het drievoudige karakter van de personificaties, associaties en hoedanigheden die daarmee samenhangen, zowel naar vorm als naar inhoud in te delen.

Qua vorm: *Hekate Triformis, Hekate Trioditis en Hekate-Trivia*.
Qua inhoud: *Hekate Ourania, Hekate-Phoibe en Hekate Tartarouchos; Hekate-Krataiis, Hekate-Perse/Perseis en Hekate-Neaira en Hekate de Jongere, Hekatos en Hekalene*. (Het epitheton *Ourania* is een associatie die ik zelf heb bedacht om bepaalde afrodisische aspecten van de hoedanigheid van Hekate bij elkaar te kunnen brengen. Het gaat daarbij om de associatie aan Aphrodite in haar hoedanigheid van *Aphrodite Ourania*.)

Deze indeling in tritsen is een richtsnoer voor het opstellen van de fabels van het project, maar ook voor de afzonderlijke onderdelen waarin het project uitgevoerd zou kunnen worden. De namen zijn ook als titels van hoofdstukken of als neventitels bij een aantal paragrafen gebruikt, als aanduiding voor de associaties, personificaties en hoedanigheden die daarin behandeld worden.

HEKATE - *honderd; de verre, de van verre treffende*

HEKATE / TRIVIA - *Hecate-Diana (Hekate-Artemis) van de drievormige sprongen*

HEKATE TRIODITIS - *Hekate m.b.t. drie schijn gestalten van de maan*

HEKATE TRIFORMIS - *Hekate, de drievormige, van de duistere (onder)wereld*

HEKATE *Ourania* - *hemelse, van de bergen*

HEKATE-*Phoibe* - *(volle) heldere maan*

HEKATE *Tartarouchos* - *van de diepe afgrond, ver in het westen*

HEKATE *Neaira* - *de jeugdige, de nieuwe maan*

HEKATE *Krataiis* - *de sterke, de heersende*

HEKATE *Perse/Perseis - vernietiging, vernietigster*

HEKATE *de Jongere - (Iphigeneia)*

HEKATOS - (*Apollo*)

HEKALENE - (*Hekatos-Selene, de van verre treffende maan*)

SELENE - *maan (wassende, volle en afnemende maan)*

De drievoudige aanvulling op Hekate's naam in de aanvankelijke titel (*Hekate - Trivia, Selene, Hekalene*) wilde het tegengestelde karakter van de mythologische hoofdfiguur van het project tot uitdrukking brengen. Aan de ene kant de hoogstaande, onafhankelijke en helpende godin van Hesiodos, aan de andere kant de chthonische, magische en bloederige godin van de Romeinen. Maar ook: de enige titan die volgens Hesiodos haar vooraanstaande plaats had behouden, en Hekate als dochter van Nacht met de associaties, personificaties en hoedanigheden die daarbij horen.

Bronnen: Hesiodos *Theogonie* (411-452), *Catalogus van Vrouwen en Heldinnen* (71), *Grote Heldinnen* (13); *Homerische Hymne aan Demeter* (2.25-62, 2.438-440); Apollodoros (1.6.2); Apollonios Rhodios (3.467); Ovidius *Metamorphosen* (14.405); Plutarchus *Moralia XII (Het gezicht op de maan, 937E, 944C)*. Rituelen rond Hekate worden beschreven in Apollonius Rhodius *Argonautica* (3.1035-1041 en 3.1207-1224) en in P.Vergilius Maro: *Aeneis* (4.504-520).

Bronnen secundaire literatuur: zie verantwoording.

HEKATE TRIVIA

Hekate Trivia¹ begint met de slotpassage van boek V van Vergilius' Aeneis. Daarin wordt verteld hoe vlak voor het einde van hun jarenlange omzwervingen en met het einddoel, het vasteland van Italië bij Cumae, in zicht, Palinurus, de stuurman van het hoofdschip van een legertje Trojanen, door de god van de Slaap overboord wordt gegooid.

In de boeken die voorafgingen is verteld hoe Troje ten onder ging en hoe Aeneas werd gemaand met een aantal schepen en een groep metgezellen te vluchten om in Italië een nieuwe Trojaanse stad, het latere Rome, te stichten. Hoe tijdens een zwerftocht die zeven jaar zou duren zijn vlucht een goddelijke missie werd, waarbij veel tegenlagen overwonnen moesten worden en hoe de Trojanen door een hevige storm aan het hof van de Carthaagse koningin Dido waren beland.

Dido, verliefd op Aeneas, maar uiteindelijk door hem verraden, pleegt zelfmoord. Aeneas, door Jupiter gemaand zijn opdracht niet te verzaken, was heimelijk met zijn vloot uitgevaren. Opnieuw moeten de Trojanen vanwege een storm naar Sicilië uitwijken. Naar Eryx waar zij al eens eerder zijn geweest en waar zij Aeneas' vader die daar toen gestorven was, hebben begraven. Als zij weer vertrekken is dat met achterlating van een groot deel van de vrouwen, die in opstand waren gekomen en de schepen in brand hadden gestoken. Neptunus zal in ruil voor één mensenleven voor een kalme zee zorgen. Palinurus stuurt het voorste schip.